

Rodni aspekti konzumacije alkohola

Bušić, Matija

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:569764>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-15**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA

MATIJA BUŠIĆ

**RODNI ASPEKTI KONZUMACIJE
ALKOHOLA**

ZAVRŠNI RAD

Zagreb, 2022

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA
ODSJEK ZA SOCIOLOGIJU

MATIJA BUŠIĆ

**RODNI ASPEKTI KONZUMACIJE
ALKOHOLA**

ZAVRŠNI RAD

Mentor: doc. dr. sc. Erik Brezovec

Zagreb, 2022

SAŽETAK

Rad problematizira društvene aspekte konzumacije alkohola, odnosno uklopljenost alkohola u društvo s posebnim osvrtom na rodne dimenzije konzumacije alkohola. Poseban fokus stavljen je na razlike u učestalosti pijenja alkohola, količini konzumacije, vrsti alkoholnog pića, odnosu prema ekscesivnom pijenju i alkoholizmu, što je prikazano pomoću pregleda teorijskih i empirijskih radova odnosa roda. Utvrđeno je kako razlike u konzumaciji i dalje postoje, premda u manjoj mjeri. Sve veća ravnopravnost, mogućnost za obavljanje tradicionalno muških uloga, te smanjenje tradicionalnih uloga općenito, omogućili su ženi sudjelovanje u kulturi pijenja i doprinijeli smanjenju iskazivanja muškosti pomoću alkohola. Ipak, utvrđeno je kako se žene i dalje više kontroliraju u konzumaciji, bilo svojevolumno ili od strane društva. Najveći je broj konzumentica u adolescentskoj i mladoj odrasloj dobi, nakon čega se postupno smanjuje, što je dokaz da je alkohol i dalje većim djelom odraz muške kulture.

Ključne riječi: konzumacija alkohola, alkohol i rod, umjereno pijenje, alkoholna pića, ekscesivno pijenje, alkoholizam

ABSTRACT

This paper brings into question the social aspects of alcohol consumption, in other words, the role alcohol plays in society with detailed consideration of gender as a key factor in the consumption of alcohol. Extra attention has been placed on the differences of frequency, amount, and type of alcohol consumed as well as their respective relationships towards excessive drinking and alcoholism. This has been visualized via cross reference of theoretical and empirical works on the role of gender. The research shows that differences in consumption still exist, although to a lesser extent. Increases in equality, the option to work in traditionally masculine fields along with the reduction of traditional gender roles have enabled women to participate more freely in alcohol culture and contributed in the reduction of the perception of alcohol as a feat of masculinity. Nevertheless, females still display more control in consumption, regardless of the social setting surrounding it. Consumption among females peaks in adolescence and early adulthood, with a gradual decline as age increases, which goes to show how alcohol is still a reflection of male culture.

Keywords: alcohol consumption, alcohol and gender, moderate drinking, alcoholic beverages, excess drinking, alcoholism

SADRŽAJ

UVOD	6
KRATAK POVIJESNI PREGLED	7
ALKOHOL I ROD	8
RODNA (NE)RAVNOPRAVNOST	11
RAZLIKE U UČESTALOSTI	13
RAZLIKE U KOLIČINI	15
RAZLIKE U VRSTI PIĆA	16
ODNOS PREMA EKSCESIVNOM PIJENJU I ALKOHOLIZMU	18
RODNA STIGMATIZACIJA	18
KULTURA (O)PIJENJA	19
ZAKLJUČAK	21
LITERATURA	23

UVOD

Problematika alkohola i njegove konzumacije u društvu bila je u interesu različitih disciplina, kao što su psihijatrija, psihologija, filozofija, teologija, sociologija i ekonomija, koje su nastojale objasniti utjecaj alkohola na različite aspekte života pojedinca, kao i na njegov cjelokupan položaj u određenom društvu (Brezovec, 2020). Pitanje alkohola doticalo se i rodni dimenzija, a ono što je sigurno, bez obzira o kojem području govorili, jest da muškarci piju više od žena i nema zemlje u kojoj je obrnuto. Preuzeli su vodstvo bez obzira na etničku skupinu, vjeru, stupanj obrazovanja, bračni status ili dob (Labaš, 2016). Ovaj se rad bavi društvenim razmatranjem odnosa alkohola i roda, odnosno, u cilju je prikazati rodne razlike u konzumaciji alkohola pomoću postojećih teorijskih i empirijskih istraživanja.

Premda se sociologija u svojoj klasičnoj teoriji nije direktno bavila pitanjem konzumacije alkohola, ona prethodi svim daljnjim analizama. Činjenica je kako je, za razumijevanje odnosa društva i pojedinca kao i dinamike i funkcije koju alkohol ima u tom odnosu, potrebno krenuti od onih umjerenih, društveno prihvatljivih količina, te na temelju toga iznositi daljnja objašnjenja utjecaja alkohola nad umom, osobom, psihom, moralom i ostalim (Brezovec, 2020.). Prvi strukturirani pristup u sociologiji ponudio je Selden Bacon, 1943. godine, no više je pažnje bilo usmjereno temama problematične i ekscesivne konzumacije, nego temama umjerene ili socijalno funkcionalne konzumacije alkohola (Freed, 2010; 856 prema Brezovec, 2020). Ipak, postojale su u sociologiji tendencije za obuhvaćanje svih aspekata ove teme. Freed (2010 prema Brezovec, 2020) stoga navodi tri osnovne perspektive sociološkog bavljenja fenomenom konzumacije alkohola. Prva je perspektiva sociokulturna, u kojoj je dominantan fokus pri određivanju odnosa prema konzumaciji alkohola stavljen na kulturu. U ovoj su perspektivi načini konzumacije određeni kroz stabilnost ili promjene sustava znanja u određenim društvima. Naglasak se stavlja na važnost promjena na razini tradicionalnosti/modernosti pri određivanju načina na koje će društvo ili pojedinac pristupiti konzumaciji alkohola. Također, perspektiva se nadovezuje na procese urbanizacije i individualizacije kao procese koji su u bitnom promijenili takozvanu kulturu pijenja (Brezovec, 2020). Predstavljena teorija posebno je bitna za daljnji tijek razumijevanja ovog rada. Spomenuta istraživanja prikazala su odnos roda i konzumacije alkohola koji je umnogome uvjetovan upravo kulturološkim određenjima. Druga perspektiva je socio ekološka, pomoću koje se analiziraju načini na koje socijalno učenje i dominantni obrasci znanja utječu na odnos prema konzumaciji alkohola. Posljednja perspektiva je takozvana ideološka perspektiva. U ovoj je perspektivi

dominantan fokus na kritičkoj analizi znanja određenog društva, te na strukturalnim dimenzijama određivanja morala, pri čemu se zanemaruje svakodnevni život u kojem alkohol u okvirima društvene upotrebe transcendiraju mogućnosti strukturalne analize njegove pojavnosti (Brezovec, 2020).

Također, potrebno je odvojiti pojmove rod i spol s obzirom da spol predstavlja biološku datost, a razlike u konzumaciji postoje i znanstveno su dokazane. Na primjer, na istu količinu ispijenog alkohola, žene će imati veću koncentraciju alkohola u krvi zato što posjeduju veći postotak masnog tkiva. Rod je, s druge strane, društveno određen, a razlike u obrascima pijenja kod žena i kod muškaraca određene su kulturološkim obrascima, vrijednostima i normama (Brezovec, 2020; Zoričić, 2018). U daljnjem tijeku rada vidljivo je kako društvo različito pozicionira muškarce i žene, odnosno, muškarce se potiče na pijenje i opijanje, te se njihovi alkoholom izazvani problemi umanjuju, dok se na žene i dalje stavlja određena stigma.

KRATAK POVIJESNI PREGLED

Alkohol i njegova upotreba poznati su čovjeku već tisućljećima, kroz različita povijesna razdoblja imao je bitnu društvenu, prehrambenu i medicinsku ulogu, a u pojedinim ju krajevima ima još i danas (Hudolin, 1999). Načini proizvodnje i pijenje alkohola prikazano je na različitim pisanim spomenicima i usmenim predajama – fermentacija je poznata od prije barem trideset tisuća godina (Laming-Emperaire, 1969 prema Hudolin, 1991), destilacija kojom se dobivaju žestoka pića spominje se u 9. st. (Hudolin, 1991.), stari su Egipćani znali za pivo otprilike četiri tisućljeća pr. Kr. (Hurlimann, 1989 prema Zoričić, 2018), a upotreba hmelja datira iz 7. st. pr. Kr. (Zoričić, 2018). Bilo da je razlog veselje, opuštanje, tuga, svečanost, potreba da se odagna frustracija i samoća, čovjek je pio – ili iz potrebe ili zbog društvenih i kulturnih rituala koji su prerastali u navike i ovisnost (Zoričić, 2018). Već su u pisanim spomenicima antičkih kultura zabilježene štetne posljedice konzumacije alkohola kao i mjere koje su se poduzimale kako bi se takve posljedice suzbile (Hudolin, 1991), a u 16. st. počelo se ukazivati i na smrtne posljedice koje ipak nisu imale puno utjecaja na potrošnju (Frank, 1941 prema Hudolin, 1991) jer se na njih gledalo kroz moral, odnosno smatralo se da je alkoholičar moralno manje vrijedna osoba, a ne medicinski problem. Tek se od 18. stoljeća alkohol počinje smatrati bolešću (Trotter, 1813; Rush, 1790 prema Zoričić, 2018), stotinjak godina kasnije javljaju se prvi zameci pokreta za trijeznost kao posljedica prvih kliničkih i znanstvenih spoznaja, a početkom dvadesetog stoljeća alkoholizam se počinje tretirati kao zdravstveni problem (Zoričić, 2018).

Alkoholno piće stvaralo je osjećaj ugone zbog čega su se nerijetko prelazile društveno postavljene granice i sankcije. Osjećaj dobiven alkoholom dovodi do njegove ponavljane upotrebe i pojave tolerancije, odnosno „potrebe za većim količinama kako bi se izazvao isti doživljaj koji se prije javljao pri znatno manjim koncentracijama alkohola u krvi“. Mjere suzbijanja alkoholom izazvanih poremećaja su pratile i prilagođavale se društvenom, znanstvenom i tehnološkom napretku društva te su kroz običaje i rituale pijenja postali dio kulture. S vremenom se pojavljuju i novi običaji popraćeni pijenjem koji su čvrsto vezani za životnu kulturu u zajednici i koji ju ne napuštaju, bez obzira što se tehnologija života u zajednicama i promjene u načinu gledanja na alkoholom izazvane poremećaje mijenjaju. (Hudolin, 1991).

ALKOHOL I ROD

Rodne razlike u konzumaciji alkohola predstavljaju jednu od rijetkih univerzalnih rodni razlika u ljudskom društvenom ponašanju. U europskoj povijesti, ali i tradicijama mnogih drugih predindustrijskih društava, zabilježena su druga razdoblja variranja i ustrajnosti rodni razlika (Child, Barry i Bacon, 1965; Seale i sur., 2002; Suggs, 2001; Willis, 2001 prema Wilsnack, Wilsnack i Obot, 2005). Wilsnack, Wilsnack i Obot (2005) prilažu tri razloga prema kojima je, za bolje razumijevanje konzumacije alkohola i njenih posljedica, potrebno bolje razumjeti društvene i kulturalne utjecaje na razlike između žena i muškaraca. Prvo, veća je vjerojatnost da će muškarci piti, konzumirati više alkohola i time uzrokovati više problema.

Drugi važan razlog je taj što su neke od rodni razlika kulturološki određene. Društva su kroz konzumaciju alkohola i njegove učinke razlikovala, simbolizirala i regulirala rodne uloge (Joffe, 1998; Warner, 1997 prema Wilsnack, Wilsnack i Obot, 2005). Normativni obrasci pijenja pomažu otkriti do koje mjere društva razlikuju rodne uloge, na primjer, ako su pijenje i opijanje demonstracija maskuliniteta (Campbell, 2000; Driessen, 1992; MacDonald, 1994; Roberts, 2004; Suggs, 1996 prema Wilsnack, Wilsnack i Obot, 2005) ili ako se ženama branilo da piju alkohol kao simbol pokornosti ili u svrhu sprječavanja seksualne autonomije (Martin, 2001; Nicolaidis, 1996; Willis, 1999 prema Wilsnack, Wilsnack i Obot, 2005). Dakle, bolje razumijevanje razlike u obrascima pijenja ključno je za davanje odgovora na puno šira pitanja o tome kako i zašto društva žele da se muškarci i žene ponašaju drugačije (Gefou-Madianou, 1992; MacDonald, 1994; Murdock, 2001; Wilsnack i Wilsnack, 1997 prema Wilsnack, Wilsnack i Obot, 2005).

Treći razlog indicira kako pogrešne pretpostavke o muškom ili ženskom pijenju alkohola mogu negativno utjecati na način na koji društvo identificira i pokušava kontrolirati alkoholom uzrokovane probleme. Recimo, ako društvo potiče muškarce da se opijaju predstavljajući alkohol kao normalni ili dopušteni iskaz muževnosti, muškarci svoje probleme uzrokovane alkoholom mogu umanjiti ili poreći (Capraro, 2000; Nayak, 2003; Nghe, Mahalik i Lowe, 2003 prema Wilsnack, Wilsnack i Obot, 2005). S druge strane, ženski se problemi mogu zanemariti ili umanjiti zbog pretpostavke da one manje piju. Međutim, jednom kada se žensko opijanje prepozna kao zloupotreba alkohola ili ovisnost, društvena reakcija može iz ravnodušnosti prijeći u bijes, te se mogu upotrijebiti različite kazne i sankcije kako bi se takvo ponašanje ispravilo ili zaustavilo (Blume, 1997; McLaughlin, 1991; Sandmaier, 1980 prema Wilsnack, Wilsnack i Obot, 2005). Bolje razumijevanje rodni stereotipa povezanih s konzumacijom alkohola je bitno kako bi se smanjili negativni učinci koje takvi stereotipi imaju na tretman i prevenciju alkoholom izazvanih problema (Wilsnack, Wilsnack i Obot, 2005).

Slično tomu, različita su istraživanja pokušala pronaći kulturološka i društveno-strukturalna objašnjenja za ogromne međukulturalne varijacije u veličini rodni razlika u obrascima pijenja. Predložene su četiri kategorije mogućih sociokulturnih razloga zašto obrasci pijenja muškaraca i žena ostaju različiti: moć, seksualno ponašanje, riskiranje i odgovornost (Wilsnack, Wilsnack i Obot, 2005).

Moć. Najčešće hipoteze koje objašnjavaju rodne razlike u konzumaciji alkohola tvrde kako pijenje alkohola simbolizira i povećava nadmoć muškaraca u odnosu na žene. Nadmoć i muževnost se potvrđuje kroz opijanje u muškom društvu kao i sposobnost da konzumiraju veće količine alkohola bez vidljivih oštećenja. Današnje promjene u obrascima pijenja, odnosno povećana konzumacija kod žena, objašnjava se kao mogućnost žena da obavljaju tradicionalno muške uloge. Međutim, ovo nije bio dovoljan razlog za žene da počnu piti na način na koji to čine muškarci. Također, alkohol povećava moć nad drugima olakšavajući agresivno ponašanje, što je isto vidljivije kod muškaraca nego kod žena.

Seksualno ponašanje. I muškarci i žene mogu biti motivirani za pijenje ako očekuju da će im alkohol poboljšati seksualnu učinkovitost i užitak ili im olakšati stupanje u seksualnu aktivnost uopće. Ta očekivanja mogu biti utjecajna na muškarce nego na žene, no takve se usporedbe uglavnom donose na temelju uspoređivanja američkih studenata. Međutim, strah da alkohol čini žene seksualno aktivnijima i neizbirljivima ili otvorenijima, pridonio je politikama koje za cilj imaju spriječiti ili minimizirati opijanje žena kao i pojačati društveno neodobravanje u svrhu

obuzdavanja seksualnog ponašanja. Također, strah od rizika ili ranjivosti na mušku seksualnu agresiju može biti poticaj za neke žene da se same ograniče u konzumaciji alkohola.

Riskiranje. Treći teorijski pristup tvrdi kako muškarci više piju jer su općenito spremniji ili motiviraniji na rizik od žena. Rodne razlike u preuzimanju rizika mogu proizaći iz različitih mogućih uzoraka kao što su iskazivanje muškosti (a ne ženstvenosti) ili to što muškarci puno češće nego žene rizik smatraju uzbudljivim. Konzumacija alkohola, posebno u većim količinama, ne samo da može biti oblik preuzimanja rizika, već i kemijski olakšati muškarcima da preuzmu i druge rizike koje bi žene, s druge strane, rjeđe prihvatile. Preuzimanje rizika najčešće je u kasnoj adolescenciji i ranoj odrasloj dobi, prije nego što muškarci preuzmu bračne i roditeljske uloge i/li među muškarcima čija je muškost ugrožena u drugim područjima života.

Odgovornosti. Četvrta teorija govori kako konzumacija alkohola različito utječe na društvene odgovornosti muškaraca i žena. S jedne strane, veća je vjerojatnost da će muškarci piti jer im opijanje pomaže u ignoriranju odgovornosti (osobito u kućanstvu) ili da pokažu imunitet na obaveze. S druge strane, veća odgovornost (osobito u kućanstvu) može ograničiti žene u konzumaciji, možda zato što bi opijanje moglo narušiti njihovu ulogu ili zato što su žene s više uloga pod većim društvenim nadzorom. Međutim, ovo se razlikuje po kulturama i obrascima pijenja te može biti nadjačano učincima koji proizlaze iz ženine kombinirane obiteljske i radne uloge.

Može se reći da su desetljećima stari stavovi i kulturna očekivanja da žene piju umjereno i samo u posebnim prilikama donekle štitila žene od intenzivnog opijanja (Jung, 2001 prema Labaš, 2016) s jedne strane, dok su ih s druge sputavala ili im u potpunosti otežavala proces liječenja alkoholizma. Patrijarhalna društva dopuštala su muško opijanje i intoksikaciju, dok se žensko opijanje nije podržavalo u ni u kojoj prilici. Također, stav da je žena ta koja mora „brinuti i održavati obitelj“, stavio je dodatnu stigmiju na žensko pijenje smatrajući kako ono može uzrokovati propadanje obitelji (Torre, 2006 prema Labaš). Početkom 21. stoljeća, rodne razlike u konzumaciji alkohola, ali i drugih psihoaktivnih supstanci su se smanjile (Labaš, 2016). Wilsnack i sur. (2000 prema Brezovec, 2020) proveli su kros-kulturalno istraživanje odnosa roda i konzumacije alkohola u desetak zemalja, ispitujući razlike s obzirom na pijenje, opijanje apstinenciju, jutarnje pijenje i probleme u obitelji. Utvrđeno je kako se, unatoč višoj razini uključenosti žena, socio-kulturni obrasci, vrijednosti i norme povezane uz konzumaciju alkohola ne mijenjaju u značajnoj razini. Dakle, konzumacija alkohola i dalje ostaje izraz muške kulture i slobode. Razlike u percepciji muškog i ženskog pijenja dovode do latentnih dimenzija konzumacije alkohola koje se mogu povezati s jačanjem stupnja maskuliniteta kod muškaraca

s jedne strane ili pak težnje ka slobodi i emancipaciji (u procesu konzumacije) kod žena s druge. Taj „mačoizam“ konzumacije alkohola prisutan je i danas, ali u manjem intenzitetu, što je i vidljivo kod nekih drugih istraživanja (Brezovec, 2020). Naime, mačoizam se očituje u sklonosti muškaraca da dokažu svoju hrabrost, muškost, budu dio muške ekipe i tomu slično (Lemle i Mashkind, 1989 prema Brezovec, 2020). Međutim, autori ističu kako su pravne regulacije konzumacije alkohola doprinijele smanjenju takvog tipa odnosa prema alkoholu, te kako dolazi doba kada alkohol više neće biti čimbenik kojim se potvrđuje muškost. Ipak, konzumacija alkohola i dalje predstavlja način izgradnje i potvrdu muškosti kod adolescenata (Courtenay, 2000; Young, Morales; Iwoto i Smiler, 2013 prema Brezovec, 2020)

RODNA (NE)RAVNOPRAVNOST

Posljednjih je desetljeća povećana zabrinutost oko konzumacije alkohola kao aspekta rodni uloga zato što su se u nekim društvima rodne razlike počele smanjivati (Wilsnack, Wilsnack i Obot, 2005). Mlade žene danas piju intenzivnije, u različitim prilikama, na javnim mjestima, u mlađoj dobi i većoj količini nego prije nekoliko desetljeća (Labaš, 2016). Istraživanja iz 70-ih godina prošlog stoljeća raspravljala su o tome je li povećanje rodne ravnopravnosti smanjilo razlike u konzumaciji alkohola navodeći kako su razlozi promjena veće zapošljavanje žena, liberalizacija rodne ideologije te promjene tradicionalnih obiteljskih uloga koje su ujedno utjecale i na promjenu stavova o muškarcima i ženama, a time i na druge aspekte društvenog ponašanja poput pijenja (Christie-Mizell i Peralta, 2009 prema Labaš, 2016).

Česta je hipoteza za ovakvu konvergenciju, odnosno sličnost u obrascima pijenja, povećana mogućnost za žene da obavljaju tradicionalno muške uloge (posebno u radnoj snazi), što im je dopustilo i potaklo povećanu konzumaciju alkohola uz puno nepovoljnije posljedice (Bergmark, 2004; Bloomfield i sur., 2001 prema Wilsnack, Wilsnack i Obot, 2005). Sličnost u obrascima pijenja kod muškaraca i žena u društvu je izazvala strah od zdravstvenih problema kod žena, smanjena produktivnosti te oštećenja obitelji kao institucije (Labaš, 2016).

Suprotno hipotezi konvergencije, moderna su istraživanja otkrila kako veći broj žena pije slično kao i muškarci tijekom adolescentske dobi te se ti obrasci smanjuju u odrasloj dobi (Christie-Mizell i Peralta, 2009 prema Labaš, 2016). Prema ovoj teoriji, muškarci koji prihvaćaju tradicionalno muške uloge izloženi su većem riziku od konzumacije, a žene koje prihvaćaju konvencionalne, tradicionalno ženske uloge piju manje i obrnuto. Postoje nalazi prema kojima bi veća ravnopravnost spolova utjecala na bolje mentalno zdravlje žena, što je zabilježeno u

SAD-u i zemljama s nižom stopom rodne ravnopravnosti gdje je stopa morbiditeta i mortaliteta veća. Također, mortalitet je povezan i s višom razinom patrijarhata. S druge pak strane, postoje i neki suprotni dokazi o negativnim učincima rodne ravnopravnosti prema kojima je na žene stavljen veći pritisak radi udovoljavanja kućnim i radnim obavezama, a muškarci gube privilegije. Prema nekim istraživanjima, u rodno ravnopravnim društvima se ponašanje muškaraca nadomješta brzom vožnjom, zlouporabom alkohola i agresivnim ponašanjem, no ovo je zabilježeno samo kod muškaraca nižeg društvenog sloja, ali privrženo je i ženama viših slojeva (Van de Velde i sur., 2013 prema Labaš, 2016).

Istraživanja u SAD-u su pokazala kako mlađe žene danas piju slično kao i muškarci, slično često i u sličnim količinama. Obrazovane zaposlene žene u gradovima piju više od nezaposlenih žena na selima (Labaš, 2016). Sličnost u obrascima pijenja je najbolje evidentirana među adolescentima i mladim odraslim osobama (Grant i sur., 2004; McPherson, Casswell i Pledger, 2004; Mercer i Khavari, 1990; Plant i sur., 1999 prema Wilsnack, Wilsnack i Obot, 2005). Tijekom jednog mjeseca 2000. godine u SAD-u je 45% žena u dobi od 12 godina, pa na dalje konzumiralo alkohol, a njih 8% je bilo pijano jednom ili više puta tijekom jednog mjeseca. Alkohol su najčešće konzumirale žene u dobi od 26 do 34 godine, no pijanstvo je bilo češće među ženama u dobi od 18 do 25 godina (Levis Alexander i sur., 2004 prema Labaš, 2016). U Australiji oko 60% žena pije barem jedno alkoholno piće tjedno, a oko 13% najmanje pet pića tjedno. Djevojke u dobi od 18 do 23 godine imaju tendenciju da se povremeno opijaju, čak i do 70% (Torre, 2006 prema Labaš, 2016). U europskim zemljama žene koje piju najčešće su mlade, zaposlene i neudate i/ili žive s partnerom koji također pije, no ovisnost o alkoholu i dalje je češća među ženama srednjih godina. U razdoblju između 30. i 40. godine života zabilježeno je najintenzivnije pijenje kod žena nakon čega se broj ovisnica o alkoholu smanjuje (Jung, 2001 prema Labaš, 2016).

Novi trend u kulturi pijenja su, takozvane vinske mame (eng. *wine moms*). *Wine mom* je koncept koji označava sredovječnu ženu (koja je majka) koja voli piti vino sa svojim sredovječnim prijateljicama. S obzirom da je kulturno određeno kakva mora biti 'dobra majka', ovaj koncept tek je nedavno, u doba postfeminizma, prihvaćen u akademskim krugovima kao jedan od oblika emancipacije, odnosno, primjer je povećane konzumacije alkohola među žena srednjeg staleža u Sjevernoj Americi. Također, prihvaćen je i od strane medijske i reklamne industrije jer bi *wine mom* trebala predstavljati komičnog lika koji se treba riješiti stresa isto kao i muškarci koji to čine uz pivo. Postfeminizam obuhvaća teme vezane uz individualizam, osnaženje, izbor,

disciplinu i slično, a *wine mom* kultura definitivno predstavlja dio tih vrijednosti (Harding, Whittingham, McGannon, 2021).

Formalna i neformalna pravila koja se primjenjuju na očekivano, umjereno pijenje u svakoj kulturi, temelje se na društvenim uvjerenjima o učinku alkohola na muškarce i žene. Mnoga društva su njegovala dvostruke, rodno povezane standarde o pogledu alkoholizma. Mediji pijanog muškarca često predstavljaju zanimljivim, duhovitim i simpatičnim, a ženu nemoralnom, nemoćnom i promiskuitetnom. Dugo se vjerovalo da alkohol povećava seksualnu želju kod žena. Ovaj se stav može pronaći u Talmudu, pa čak i kod Rimljana koji su vjerovali da alkohol tjera žene na nepristojno ponašanje. Takva su shvaćanja još uvijek prisutna na Zapadu. Međutim, same žene, pod utjecajem prihvaćenog stereotipa, njeguju pozitivne stavove prema alkoholu kao seksualnom stimulansu. Društveni stereotip o ovisnici o alkoholu vezan je uz promiskuitet, pa utječe na uključenost u kriminal, posebice silovanje, te se u takvim okolnostima počinitelji smatraju manje krivima. Istraživanja su potvrdila da žene koje češće piju postaju žrtve zlostavljanja i fatalnih nasilnih radnji koje počine njihovi partneri (Blume, 2003 prema Labaš, 2016).

Ako je vjerojatnost da su društveni utjecaji na pijenje kod muškaraca i žena povijesni i kulturalni kompleks, Wilsnack i sur. (2005) navode kako bi bolje kros-kulturalno istraživanje o rodu i pijenju tijekom duljeg vremenskog perioda moglo biti iznimno važno za izbjegavanje previše pojednostavljenih zaključaka o učincima promjena na muške i ženske uloge.

RAZLIKE U UČESTALOSTI

Osim što je konvergencija utjecala na promjene u obrascima pijenja kod žena i muškaraca, utjecala je i na same kulture pijenja različitih zemalja općenito. U različitim su literaturama predložene brojne tipologije kulturnog položaja pijenja no za europski je kontekst vjerojatno najkorištenija i najpoznatija podjela između vlažnih (wet) i suhih (dry) društava. Kulture vlažnog pijenja su obilježene slabom tradicijom umjerenosti, visokim volumenom konzumacije, niskim udjelom apstinencija, čestim intenzivnim opijanjem kao i visokom razinom problema uzrokovanih s kroničnim opijanjem te niskom razinom trovanja alkoholom. Obrnuto, tradicionalno suhe kulture obilježene su jakom tradicijom umjerenosti, niskim volumenom konzumacije, visokim udjelom apstinencija, rijetkim opijanjem, niskom razinom problema povezanih s kroničnim opijanjem i visokom razinom trovanja alkoholom (Room i Mitchell, 1972 prema Mäkelä i sur., 2006). Glavni predstavnici vlažnih zemalja su

mediteranske zemlje, a nordijske suh (Mäkelä i sur., 2006). Uslijed spomenutih promjena, smanjile su se razlike u učestalosti pijenja. Također, smanjena je i popularnost tradicionalnih pića u svakoj regiji, a povećan udio novih vrsta pića (Sulkunen, 1983; Leifman, 2002a prema Mäkelä i sur., 2006), s obzirom na to da je dosad bilo poznato kako sjeverne zemlje preferiraju žestoka alkoholna pića, mediteranske vino, a ostale zemlje pivo.

Provedena analiza bila je dio *Gender, Alcohol and Culture: An International Study* (GENACIS), a regije i zemlje koje su bile uključene u analizu su bivše zemlje koje su tradicionalno pile žestoka pića – „Sjever“ (Finska, Island, Norveška, Švedska), mediteranske zemlje (Francuska, Italija i Španjolska) u kojima se tradicionalno pilo vino – „Jug“ i skupina europskih zemalja koje se nalaze između ovih regija (Austrija, Češka, Njemačka, Mađarska, Nizozemska, Švicarska i UK) te su uglavnom tradicionalno pivske zemlje u srednjoj i zapadnoj Europi – „Središnja“. Dobni raspon je bio između 20 i 64 godine, što je bilo zajedničko svim zemljama osim Njemačkoj u kojoj su ispitanici bili u dobi od 20 do 59 godina (Mäkelä i sur., 2006).

Mäkelä i sur. (2006) su kao tri važna elementa kulture pijenja naveli (1.) uključenost u konzumaciju alkohola (apstinencija, sveukupna učestalost pijenja), (2.) pijanstvo, opijanje ili općenita količina koja se popije po prigodi te (3.) razlike u izboru pića (specifična učestalost i količina nekog pića).

Prvi dio analize koji se odnosio na učestalost konzumacije mjerio se pomoću tri varijable – regije, spola i dobi. Uspoređujući zemlje, najčešće su pili muškarci i žene u srednjoj i južnoj Europi (Austrija, Njemačka, Nizozemska, Švicarska, Francuska i Španjolska), s tim da su muškarci prijavili da piju u prosjeku jednom u 2-3 dana, a žene jednom u 4-6 dana. Učestalost pijenja bila je vidno niža u sjevernoj Europi i Mađarskoj. Nadalje, procijenjeno je kako muškarci piju 40-250% češće u odnosu na žene. Omjer spolova bio je veći od prosjeka u Češkoj i Mađarskoj, a niži u sjevernim zemljama. Varijablom dobi utvrđeno je kako je veza između učestalosti pijenja i dobi sustavno varirala između regija među muškarcima i ženama. U sjevernim zemljama učestalost je bila ili relativno neovisna o dobi ili se umjereno povećavala s godinama. Isto je primijećeno i u Češkoj, Mađarskoj, UK i Austriji, dok je u ostalim zemljama, posebno u Francuskoj, najčešći obrazac snažnog povećanja učestalosti pijenja s godinama. Tako su razlike među europskim regijama također bile najizraženije u odrasloj dobnoj skupini (Mäkelä i sur., 2006).

To može biti i odraz razlika u starenju. U kulturi pijenja u kojoj je opijanje čvršće povezano s proslavama ili posebnim prilikama, vjerojatno će biti veći udio mlađih dobnih skupina koje piju, za razliku od kultura u kojima je piće usko povezano s obrocima, gdje je veći broj starijih koji piju. Autori ovo dijelom tumače i kao učinak kohorte, odnosno u južnoj Europi gdje su zemlje mokrog pijenja, stariji predstavljaju stari obrazac pijenja s većom učestalošću konzumacije alkohola, dok je u sjevernoj Europi obrnuto – mlađe skupine piju više od starijih (Mäkelä i sur., 2006).

Prema izvještaju Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo (2007 prema Zoričić, 2018) za Republiku Hrvatsku i Grad Zagreb, najmanje jednom u životu se opilo 62% dječaka i 48% djevojčica prvog i 72% dječaka i 59% djevojčica drugog razreda srednje škole. Hrvatski adolescenti između 15 i 16 godina piju češće i više od europskog prosjeka te, premda dječaci i dalje više piju, zabilježen je i porast konzumacije kod djevojčica. Ovo pokazuje i istraživanje prema kojem je u Hrvatskoj, kao i u većini ESPAD zemalja, alkohol barem jednom u životu pio gotovo svaki učenik i učenica (93,5%), 41,9% dječaka i 23,4% djevojčica pilo je učestalo, a 60,9% dječaka i 48,2% djevojčica u proteklih je mjesec dana, do provođenja istraživanja, pilo šest i više puta (Zoričić, 2018). U SAD-u se procjenjuje kako je učestalost poremećaja uzimanja alkohola tijekom jedne godine 4,6% među osobama u dobi od 12-17 godina, a kod osoba starijih od 18 otprilike dvostruko veća te se smanjuje u srednjoj životnoj dobi, a najmanja je kod osoba od 65 i više godina. Ovo pokazuje kako je najveća stopa konzumacije među mladima do 30. godine života nakon čega se kod većine smanjuje zbog obiteljskih, radnih i socijalnih obveza, tek dio njih koji se ne uspiju prilagoditi razvije sindrom ovisnosti (Zoričić, 2018).

RAZLIKE U KOLIČINI

Prema izvještaju SZO-a za 2014. godinu (WHO, 2014 prema Zoričić, 2018), bijela rasa je prednjačila u potrošnji alkohola na svjetskoj razini, posebice u zemljama istočne Europe, Rusiji, jugozapadnoj Europi, Australiji, Kanadi, Južnoafričkoj Republici i Kazahstanu. Od četrdesetih do šezdesetih godina prošlog stoljeća zabilježen je porast potrošnje čistog alkohola po stanovniku s 8 na 9 litara, potom se potrošnja u osamdesetima stabilizirala između 10 i 11 litara te je zadnjih pedeset godina stabilna uz povremene oscilacije. Zadnjih godina registriran je pad potrošnje čistog alkohola po stanovniku u Europi s 11,9 na 10,9 litara uz napomenu da, nakon 15. godine, muškarci piju 19,3 litre, a žene 10,1 litru alkohola. Prosječni je broj poremećaja uzrokovanih konzumacijom alkohola 5,1%, od čega je 8,6% u muškaraca i 1,9% u žena, a ovisnih je 3,4%, odnosno 5,6% muškaraca i 1,4% žena. Hrvatska je među vodećim zemljama

po potrošnji čistog alkohola po stanovniku (11,8 litara), od čega je u najvećem postotku zastupljeno vino, zatim pivo, pa žestoka alkoholna pića, a najmanji postotak otpada na ostala alkoholna pića (Pejanović-Franelić, 2017 prema Zoričić, 2018). Najviše zlouporabe alkohola u kombinaciji s marihuanom/hašišem i tabletama za poboljšanje pamćenja i koncentracije zabilježeno je među studentima u RH (Vukadin, 2016 prema Zoričić, 2018).

Velik broj konzumenata alkohol konzumira prigodno, u manjim količinama (jedno do dva pića na dan), bez opijanja i vidljivih posljedica. Pićem se, u pravilu, smatra 0,25 litara piva, 0,2 litre razblaženog vina te 0,3 dl žestokog pića. Prema O'Connoru (1998. prema Zoričić, 2018) umjerenim načinom pijenja smatra se konzumacija do dvaju pića na dan za muškarce, odnosno jednog pića za žene, ali i starije muškarce. Prekomjerno pijenje je u osnovi je rizično pijenje te u muškarca iznosi 14 pića na tjedan, ili više od 4 pića tijekom pojedinog događaja. U žena ta razina iznosi 7 pića tjedno, odnosno 3 pića tijekom pojedinog događaja.

GENACIS-ovo istraživanje je razlike u količini mjerilo pomoću spola i dobi. S obzirom na spol, zabilježeno je kako su u većini zemalja muškarci pili dva do četiri puta više od žena, uz grubu pretpostavku da žene čine 50% populacije. Omjer muškaraca i žena je bio manji kada su podaci bilo ograničeni samo na osobe koje piju, osobito u zemljama s visokim stopama apstinencije među ženama. Također, omjeri spolova se nisu sustavno mijenjali s godinama, a za različite vrste pića varirali su na sličan način kao i učestalost pijenja. Različite regije u Europi pokazale su jasno različite dobne obrasce u količini konzumiranog alkohola. Smanjenje konzumacije s obzirom na dob bilo je najčešće među muškarcima i ženama u sjevernim zemljama, u zemljama srednje Europe najčešći je uzorak bio blagi porast volumena s godinama, a u južnoj Europi količina pijenja najčešće se vidno povećala s godinama, osobito među muškarcima (Mäkelä i sur., 2006).

RAZLIKE U VRSTI PIĆA

Treći dio GENACIS-ovog istraživanja mjerio je rodne razlike u vrsti preferiranog alkoholnog pića na dva načina – učestalosti konzumacije i popijenoj količini ovisno o vrsti pića. Učestalost ispijanja različitih pića mogla se usporediti samo između nekih zemalja. Zabilježeno je kako se vino najčešće pilo među muškarcima i ženama u Francuskoj i Švicarskoj, a najrjeđe u sjevernoj Europi i Češkoj te Njemačkoj koja je bila između, ali opet bliže sjevernom obrascu. Muškarci u Češkoj, Njemačkoj i Švicarskoj najčešće su pili pivo, a Švedanke su prijavile nižu stopu pijenja piva od žena u drugim zemljama. Konzumacija žestokih alkoholnih pića nije zabilježena

ni u jednoj regiji kao najčešća, no najviše su ih konzumirali muškarci u Francuskoj, Švicarskoj, Češkoj i Norveškoj. Uspoređujući učestalost pijenja specifičnih pića za neku zemlju, rezultati za muškarce i žene nisu se puno razlikovali. Nasuprot tome, ako se ispituju preferencije pića unutar zemalja, razlike između muškaraca i žena su vidljive. U većini zemalja muškarci su preferirali pivo, u Francuskoj i Švicarskoj vino, a Švedska je bila između. Među ženama, Finska je bila jedina zemlja s jasnom sklonošću prema pivu, dok je u ostalim zemljama vino bilo ili očito najpoželjnija vrsta pića ili je preferirano u jednakoj mjeri koliko i pivo, što je slučaj Islanda i Češke. Iz ovih je podataka vidljivo kako je razlika među spolovima u srednjoj učestalosti pijenja bila daleko najniža za vino; Francuska i Švicarska, u kojima je učestalost pijenja vina bila najveća, bile su jedine zemlje s jasnom razlikom spolova. Nije bilo sustavnog dobnog uzorka u omjeru učestalosti pijenja muškaraca i žena, no fenomen povećanja učestalosti pijenja s godinama objašnjen je snažnim porastom učestalosti pijenja vina s godinama, iako se učestalost konzumacije općenito lagano povećavala s godinama (Mäkelä i sur., 2006).

Ovisno o vrsti pića, postojale su velike varijacije u ispijenoj količini između zemalja. Šveđani, Austrijanci, Česi, Mađari, Nijemci i Švicarci su u najvećim količinama ispijali pivo, Francuzi vino, a Norvežani, Finci i Islandčani žestoka pića. Među ženama je to više variralo, ali u polovici slučajeva najzastupljenije je bilo vino (Švedska, Austrija, Češka, Njemačka i Francuska). Rodne razlike u količinama popijenog piva i žestokih pića nisu bile jasne jer su muškarci puno češće od žena prijavili da piju i pivo i žestoka pića, također, i u puno većim količinama. Rodnih razlika u pijenju vina nije bilo, osim u zemljama u kojima je vino preferirano piće, gdje su muškarci opet prednjačili u učestalosti, no količinska razlika opet je bila mala, uz iznimku Francuske. Varijablom dobi utvrđeno je da, u slučajevima kada su se tipične količine smanjivale s godinama, uglavnom su se smanjivale količine ispijanja piva dok je za vino takvo smanjenje količine bilo prije iznimka nego pravilo; u Francuskoj se čak i povećalo.

Muškarci su prijavili da piju 20-140% veće količine alkohola od žena. Nije uočen jasan regionalni obrazac u rodnim razlikama, niti je bila očita sustavna promjena prema dobi. Općenito su se tipične količine smanjivale s godinama, a iznimka su bile žene u Austriji, Njemačkoj i Mađarskoj te muškarci u Francuskoj. Zemlje u kojima je prijavljeno najveće smanjenje popijenih količina s obzirom na dob su one u kojima je pijenje tradicionalno manje uključeno u svakodnevni život – muškarci i žene u Norveškoj, Švedskoj, Islandu, UK i Finskoj (Mäkelä i sur., 2006).

Istraživanja na našem području došla su do saznanja kako muškarci (i odrasli i adolescenti) puno više preferiraju pivo ili gemiš, dok žene (i odrasle i adolescentice) češće posežu za

likerima ili žestokim alkoholnim pićima u kombinaciji sa sokovima (npr. Brezovec, 2020; HZJZ, 2015a prema Zoričić, 2018)

ODNOS PREMA EKSCESIVNOM PIJENJU I ALKOHOLIZMU

Svjetska zdravstvena organizacija je još od osnivanja prepoznala alkoholizam kao jedan od vodećih društvenih i javnozdravstvenih problema te ulaže dosta napora na prosvjećivanje stanovništva i prevenciju pijenja. Prema SZO, „ovisnikom o alkoholu smatra se osoba koja je dugotrajnim i prekomjernim pijenjem razvila psihičku ili fizičku ovisnost o alkoholu, i u koje su nastupile tjelesne, psihološke i socijalno – ponašajne komplikacije“ (SZO, 1952 prema Zoričić, 2018). Krajem šezdesetih godina prošlog stoljeća alkoholizam se počinje promatrati kroz prizmu socijalnog učenja prema kojem čovjek nije moralno uskraćen, mentalno obolio ili nemoćan pred supstancijom već je konzumacija alkohola naučeno ponašanje koje dolazi u interakciji između okruženja, pojedinca i sredstva. Nadalje, u kasnijim se SZO-ovim klasifikacijama alkoholom prouzročenih psihičkih poremećaja počinju razlikovati prekomjerno i štetno pijenje od ovisnosti u užem smislu. Kasnije se koncept alkoholizma zamjenjuje pojmovima zlorabe alkohola te psihičke i tjelesne ovisnosti, a zatim, nešto kasnije, zloraba se zamjenjuje pojmom štetna upotreba (SZO, 1968; Edwards, 1976 prema Zoričić, 2018).

RODNA STIGMATIZACIJA

„Stigmatizacija određenog zdravstvenog stanja uvijek je povezana s određenim sociokulturnim kontekstom i predstavlja društveni proces koji diskreditira zdravstveno stanje na temelju čega se određene skupine devalviraju i odbacuju“ (Livingston i sur., 2012 prema Labaš, 2016). Već je ranije spomenuto kako gotovo sve kulture toleriraju i potiču muško pijenje, a samim time djelomično utječu i na razvoj ovisnosti o alkoholu (ostali čimbenici su osobnost, obitelj i genetika). Opijanje simbolizira muževnost, društvenost, odanost grupi i hrabrost te se na mnogim područjima alkoholičari smatraju ili bolesnima ili da piju više no što bi trebali ili da jednostavno piju kao i svaki muškarac dok se za alkoholičarke smatra da su moralni promašaj, odnosno devijantne osobe. Ovisnicama se, osim od strane društva, puno više sudi i u obitelji te se njihov problem nastoji sakriti kako bi se izbjegle obiteljske stigme. Također, žene same skrivaju i negiraju problem ovisnosti ili odbijaju liječenje zbog straha da će biti diskriminirane ili da će im biti oduzeta roditeljska prava. Premda se općenite rodne razlike u suvremenim društvima smanjuju, mnoge kulture, posebno tradicionalne, i dalje različito percipiraju

konzumaciju alkohola između muškaraca i žena. Na primjer, u Rusiji postoji tradicionalna podjela uloga između muškaraca i žena i uobičajeno je vidjeti muškarca, hranitelja obitelji, kako konzumira ili zlouporabljuje alkohol kao što to rade 'pravi muškarci'. No ne i žene, žena treba brinuti o djeci i kućanstvu, a uz to i spriječiti muževo prekomjerno opijanje. Ako ne uspije u obavljanju tih poslova smatra se nesposobnom za brigu o svom mužu i obitelji. Kontradiktorno, ona bi trebala kontrolirati muževo opijanje servirajući alkohol uz obrok ili, u slučaju da je muž zbog bolesti spriječen da zaradi novac, ona mu ga treba dati (Keenan i sur., 2013 prema Labaš, 2016).

Rodna stigmatizacija je vrlo izražena u našoj, ali i u drugim zemljama, pri čemu su žene više stigmatizirane nego muškarci, čije se pijenje obično podržava još od rane adolescentske dobi. Tri su načina na koja zapadne zemlje stigmatiziraju ženu, ovisnicu o alkoholu: (1.) smatra se da su one baš kao i svi drugi pojedinci koji piju, a nemaju snage i volje zaustaviti takvo ponašanje; (2.) češće ih se kritizira jer se od njih očekuje da se pridržavaju visokih 'standarda' ponašanja; (3.) alkohol potiče seksualnu želju i žene postaju lake mete seksualnih napada i silovanja. S druge strane, javna priznanja slavni žena, kao što su Betty Ford, Elisabeth Taylor, Dru Barrymore i druge, djelomično su utjecala na promjene mišljenja javnog mnijenja te ukazala na ozbiljnost alkoholizma kao zdravstvenog problema s kojim se susreću žene svih društvenih klasa (Blume, 2003 prema Labaš, 2016).

KULTURA (O)PIJENJA

GENACIS-ovim istraživanjem zabilježeno je kako se muškarci prekomjerno opijaju tri do šest puta češće nego žene. U sjevernoj Europi taj je omjer bio nešto manji nego u drugim zemljama, odnosno razlika u spolovima bila je manja i to u svim dobnim skupinama. U ostalim je zemljama kontrast bio izražen jedino u godinama – najmanje su se u intenzivnom epizodičnom opijanju razlikovale mlađe skupine, dok je u starijim skupinama razlika u spolovima bila dosta izražena. U zemljama sjeverne Europe i Švicarskoj se učestalost intenzivnog opijanja smanjivala s godinama dok u Češkoj, Mađarskoj, Njemačkoj i Nizozemskoj razlika nije primijećena. Nadalje, ESPAD-ovo istraživanje iz 2011. godine otkrilo je kako se u razdoblju od 2007. do 2011. godine povećao trend intenzivnog pijenja (intoksikacije) među mladima i to posebno u Grčkoj, Mađarskoj, Srbiji i Cipru. Novija istraživanja pokazala su da su konzumenti uglavnom muškarci, osim u Švedskoj gdje je broj dječaka i djevojčica koji konzumiraju alkohol gotovo izjednačen. U SAD-u su mladići češće konzumirali alkohol od djevojaka, mada se i ta razlika posljednjih godina počela mijenjati (Peleg-Oren i sur., 2009 prema Labaš, 2016).

Nekoliko je kros-kulturalnih istraživanja prepoznalo visoke čimbenike rizika kao što su utjecaj vršnjaka, nedostatak roditeljskog nadzora, loš brak/ roditeljstvo, intenzivno opijanje u obitelji i alkohol (Mäkelä i sur., 2006).

U Finskoj su u posljednja tri desetljeća posljedice zloupotrebe alkohola i ovisnosti sve vidljivije, odnosno sve veće i ozbiljnije, a isti je podatak zabilježen i u Norveškoj i Švedskoj (Holmila i Raitsalo, 2005 prema Labaš, 2016). Konzumacija alkohola u Rusiji je među najvišima na svijetu, a pijenje je dio ruske tradicije (Balachova i sur., 2012 prema Labaš, 2016) te je zabilježen veći broj smrtnih slučajeva nego u Europi (Martinov i Martinova, 2010 prema Labaš, 2016). Ukupna potrošnja alkohola povećala se za 80% između 1990. i 2005. godine, a porastao je i broj žena i mladih koji konzumiraju alkohol. Od 1990-ih, najviše piva su konzumirali mladi jer su smatrali kako je pivo bezalkoholno (Martinov i Martinova, 2010 prema Labaš, 2016). U Hrvatskoj je oko 6% (250.000) stanovnika ovisno o alkoholu, odnosno 14% muškaraca i 4% žena. Oko $\frac{3}{4}$ su tzv. funkcionalni alkoholičari, odnosno nisu prepoznati od strane društva zato što funkcioniraju zadovoljavajuće – imaju obitelj i posao. Smatra se kako su u najvećem riziku od opijanja žene u dobi od 20 do 35 godina koje nisu ostvarile društvene uloge poput zaposlenja, braka i djece. Isto vrijedi i za žene koje su svoje društvene uloge izgubile, odnosno udovice, žene koje su razvedene i one čija su djeca napustila dom (Torre, 2006 prema Labaš, 2016). Domaća literatura se u dijagnosticiranju alkohola više bavila muškarcima do li ženama, no taj se omjer mijenjao tijekom 70-ih i 80-ih godina prošlog stoljeća. Ipak, muškarci i stariji muški adolescenti su i dalje bili pod većim rizikom od razvijanja ovisnosti (Gačić, 1985 prema Labaš, 2016).

Što se tiče susjedne države, Potrebić (2005 prema Labaš, 2016) ističe kontradiktornost srpskog naroda koji ne osuđuje umjereno opijanje, posebno kod muškaraca, dok ono ne preraste u ovisnost. Jednom kada čovjek postane alkoholičar, društvo ga počinje smatrati beskorisnim, uništenim, „bivšim čovjekom“, no ništa drukčija situacija nije ni sa alkoholičarom koji započne proces liječenja. Naime, i dalje je pod „budnim okom“ društva koje ne vjeruje u oporavak i liječenje, stoga se čini kako je alkoholičaru lakše nastaviti normalan život nego liječenom alkoholičaru

ZAKLJUČAK

Kao što je navedeno u uvodnom dijelu, cilj ovoga rada je bio teorijskim i empirijskim istraživanjima prikazati rodne razlike u konzumaciji alkohola, i to posebno po pitanju učestalosti pijenja alkohola, količini ispijenog alkohola, preferiranoj vrsti alkoholnog pića te odnosu roda i ekscesivnog pijenja i alkoholizma. Ističe se važnost sociološkog gledišta s obzirom da se pri proučavanju alkohola i njegove konzumacije prvotno mora krenuti od onih društveno dopuštenih, umjerenih količina alkohola te na temelju toga donositi daljnja objašnjenja utjecaja alkohola na pojedinca i društvo.

Premda su žene u početku bile isključene iz istraživanja, problematika konzumacije alkohola kod žena (pogotovo u doba emancipacije i rodne ravnopravnosti) sve više dolazi do izražaja. Stoga mnogi istraživači iz različitih disciplina ističu važnost ove varijable u daljnjem proučavanju konzumacije alkohola. Ono što je sigurno jest da, unatoč svim društvenim promjenama, koje su ujedno utjecale i na samu kulturu pijenja, muškarci i dalje konzumiraju više alkohola nego žene. Rad spominje i važnost obuhvaćanja šireg interesa od samog roda kada su u pitanju rodne razlike. Naime, da bi prikaz rodnih razlika bio što vjerodostojni treba se osvrnuti i na dob, kulturu, stupanj obrazovanja, zaposlenje i mnoge druge elemente koji tvore distinkciju odnosa roda i alkohola. Ono što se bitno izdvaja jest da su obrasci, norme i vrijednosti alkohola i konzumacije alkohola produkt društva, stoga pojam roda u istraživanjima ima veći značaj od pojma spola. Konzumacija alkohola je još kroz povijest bila značajni dio muške kulture, iskaz muževnosti i nadmoći te su različita društva, dok su s jedne strane poticala muškarce na opijanje, ograničavala žene s druge, koristeći alkohol kao simbol poniznosti i sprječavanja seksualne autonomije. Ovo je i danas vidljivo u društvima koja njeguju tradicionalne vrijednosti, gdje žena ima ulogu „čuvarice obitelji“ i gdje se svako prekomjerno opijanje diskriminira i sankcionira puno strože nego što je slučaj kod muškaraca. S druge strane, emancipacija žena i promjena tradicionalnih obiteljskih uloga, kao i mogućnost obavljanja tradicionalnih muških uloga (posebno u radnoj snazi), potakla je žene da puno više konzumiraju alkohol. Također, spominje se koncept *wine mom* koji sve više ulazi u akademski krug označavajući dio novog, postfeminističkog, pokreta popraćenog individualizmom, osnaživanjem, izborom i slično. *Wine moms* predstavljaju žene lišene predrasuda kroz koje su prolazile žene u tradicionalnijim društvima. Ipak, većina žena se i dalje u potpunosti ne upušta u rizično ponašanje, odnosno ne piju 'kao muškarci'. Niz je mogućih objašnjenja, međutim, u

fokusu su i dalje društveno određene uloge, ali i stereotipi. Na primjer, navedeno je kako su pod većim rizikom od opijanja mlade žene koje (još) nisu ostvarile svoje društvene uloge, kao i one koje su ih izgubile. Nadalje, društvo i dalje drukčije doživljava pijanog muškarca i pijanu ženu, odnosno, pijanu ženu se povezuje s promiskuitetom, ali i lakšom metom za nasilje i seksualno zlostavljanje. Dosadašnja su istraživanja, javna priznanja, te promocija alkohola u medijskoj i reklamnoj industriji svakako doprinijela boljem razumijevanju ove teme i buđenju svijesti o promjenama u kojima živimo, što svakako doprinosi smanjenju rodnih razlika (u konzumaciji alkohola) i odbacivanju stigme i stereotipa koji su već dugo začaravali naše, ali i društvo općenito.

LITERATURA

- Balachova, T., Bonner, B., Chaffin, M., Bard, D., Isurina, G., Tsvetkova, L., & Volkova, E. (2012). Women's alcohol consumption and risk for alcohol-exposed pregnancies in Russia. *Addiction (Abingdon, England)*, 107(1), 109–117. <https://doi.org/10.1111/j.1360-0443.2011.03569.x>
- Bergmark, K. H. (2004). Gender Roles, Family, and Drinking: Women at the Crossroad of Drinking Cultures. *Journal of Family History*, 29(3), 293–307. <https://doi.org/10.1177/0363199004266906>
- Bloomfield, K., Gmel, G., Neve, R., & Mustonen, H. (2001). Investigating gender convergence in alcohol consumption in Finland, Germany, The Netherlands, and Switzerland: A repeated survey analysis. *Substance Abuse*, 22, 39-53.
- Blume, S. B. (1997). Women and alcohol: Issues in social policy. In R. W. Wilsnack & S. C. Wilsnack (Eds.), *Gender and Alcohol: Individual and Social Perspectives* (pp. 462-489). New Brunswick, NJ: Rutgers Center of Alcohol Studies.
- Blume S. B. (2003) Alcohol Problems in Women. In: Johnson B, Ruiz P, Galanter M. editors. *Handbook of Clinical Alcoholism Treatment*. Maryland, USA: Lippincott Williams Wilkins;
- Brezovec, E. (2021). *Dimenzije društvene uključenosti i isključenosti konzumacije alkohola u Krapinsko-zagorskoj županiji* (Disertacija). Preuzeto s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:845681>
- Campbell, H. (2000). The glass phallus: Pub(lic) masculinity and drinking in rural New Zealand. *Rural Sociology*, 65, 562-581.
- Capraro, R. L. (2000). Why college men drink: Alcohol, adventure, and the paradox of masculinity. *Journal of American College Health*, 48, 307-315.
- Child, I. L., Barry, H., & Bacon, M. K. (1965). A cross-cultural study of drinking: III. Sex differences. *Quarterly Journal of Studies on Alcohol, Supplement 3*, 49- 61.
- Christie-Mizell CA, Peralta LR. The Gender Gap in Alcohol Consumption during Late Adolescence and Young Adulthood: Gendered Attitudes and Adult Roles. *Journal of Health and Social Behavior* 2009;50:410-426.
- Courtenay, W. H. (2000). Constructions of masculinity and their influence on men's well being: A theory of gender and health. *Social Science & Medicine*, 50, 1385–1401.
- Dragišić Labaš, S. (2016). Alcohol use: social aspect, gender differences and stigmatization. *Alcoholism and psychiatry research*, 52 (1), 51-64. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/160023>
- Driessen, H. (1992). Drinking on masculinity: Alcohol and gender in Andalusia. In D. Gefou-Madianou (Ed.), *Alcohol, Gender and Culture* (pp. 71-79). London: Routledge.
- Frank S. (1941). On the horrible vice of drunkenness, A document of the reformation period on inebriety. *Classics of the alcohol literature, Quarterly Journal of Studies Alcohol*, 2:391-395
- Freed, C. R. (2010). In the Spirit of Selden Bacon: The Sociology Of Drinking and Drug Problems. *Sociology Compass*, 4(10), 856–868

- GAČIĆ, B. (1988). *Alkoholizam : bolest pojedinca, porodice i društva*. Beograd
- Gefou-Madianou, D. (Ed.) (1992). *Alcohol, Gender and Culture*. New York: Routledge.
- Grant, B. F., Dawson, D. A., Stinson, F. S., Chou, S. P., Dufour, M. C., & Pickering, R. P. (2004). The 12-month prevalence and trends in DSM-IV alcohol abuse and dependence: United States, 1991-1992 and 2001-2002. *Drug and Alcohol Dependence*, 74, 223-234.
- Harding, K. D., Whittingham, L., & McGannon, K. R. (2021). #sendwine: An Analysis of Motherhood, Alcohol Use and #winemom Culture on Instagram. *Substance Abuse: Research and Treatment*. <https://doi.org/10.1177/11782218211015195>
- Holmila, M., & Raitasalo, K. (2005). Gender differences in drinking: why do they still exist?. *Addiction (Abingdon, England)*, 100(12), 1763–1769. <https://doi.org/10.1111/j.1360-0443.2005.01249.x>
- Hudolin, V. (1991.) *Alkohološki priručnik*, Zagreb: Medicinska naklada
- Iwamoto, D. K., & Smiler, A. P. (2013). Alcohol Makes You Macho and Helps You Make Friends: The Role of Masculine Norms and Peer Pressure in Adolescent Boys' and Girls' Alcohol Use. *Substance Use & Misuse*, 48(5), 371– 378. doi:10.3109/10826084.2013.765479
- Joffe, A. H. (1998). Alcohol and social complexity in ancient western Asia. *Current Anthropology*, 39, 297-322.
- Jung J. (2001) *Psychology of Alcohol and other Drugs, A Research Perspective*. London: SAGE
- Keenan, Katherine, Kenward, Michael G., Grundy, Emily and Leon, David. A. (2013) Longitudinal prediction of divorce in Russia: the role of individual and couple drinking patterns. *Alcohol and Alcoholism*, 48 (6). pp. 737-742. ISSN 0735-0414
- Laming – Emperaire, A. (1962). *La Signification de l'art rupestre paleolitique*, Picard, Paris
- Lemle, R., Mishkind, M. E. (1989). Alcohol and masculinity. *Journal of Substance Abuse Treatment*, 6(4), 213–222.
- Lewis Alexander L, La Rosa HJ, Bader H, Garfield S. (2004) *New Dimensions in Women, s Health*, London: Jones and Barlett Publishers
- Livingston, J. D., Milne, T., Fang, M. L., & Amari, E. (2012). The effectiveness of interventions for reducing stigma related to substance use disorders: a systematic review. *Addiction (Abingdon, England)*, 107(1), 39–50. <https://doi.org/10.1111/j.1360-0443.2011.03601.x>
- MacDonald, S. (1994). Whisky, women, and the Scottish drink problem: A view from the Highlands. In M. McDonald (Ed.), *Gender, Drink and Drugs* (pp. 125-143). Providence, RI: Berg.
- Mäkelä, P., Gmel, G., Grittner, U., Kuendig, H., Kuntsche, S., Bloomfield, K., & Room, R. (2006). Drinking patterns and their gender differences in Europe. *Alcohol and Alcoholism*, 41(1), i8-i18.
- Martin, A. L. (2001). *Alcohol, Sex, and Gender in Late Medieval and Early Modern Europe*. New York: Palgrave
- Martinov M. Martinova D. (2010) Situacija s alkoholizmom v severnom gorade. *Sociologiĉeskie isledovanja*, 7:119-121.

- McPherson, M., Casswell, S., & Pledger, M. (2004). Gender convergence in alcohol consumption and related problems: issues and outcomes from comparisons of New Zealand survey data. *Addiction (Abingdon, England)*, 99(6), 738–748. <https://doi.org/10.1111/j.1360-0443.2004.00758.x>
- Mercer, P. W., & Khavari, K. A. (1990). Are women drinking more like men? An empirical examination of the convergence hypothesis. *Alcoholism: Clinical and Experimental Research*, 14(3), 461–466. <https://doi.org/10.1111/j.1530-0277.1990.tb00504.x>
- Murdock, C. G. (2001). *Domesticating Drink: Women, Men, and Alcohol in America, 1870-1940*. Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press.
- Nayak, A. (2003). Last of the "Real Geordies"? White masculinities and the subcultural response to deindustrialisation. *Environment and Planning D: Society and Space*, 21, 7-25.
- Nghe, L. T., Mahalik, J. R., & Lowe, S. M. (2003). Influences on Vietnamese men: Examining traditional gender roles, the refugee experience, acculturation, and racism in the United States. *Journal of Multicultural Counseling and Development*, 31, 245-261.
- Nicolaides, B. M. (1996). The state's "sharp line between the sexes": Women, alcohol and the law in the United States, 1850-1980. *Addiction*, 91, 1211-1229.
- O'Connor, P., Schottenfeld, R. (1998) Patients with Alcohol problems. *N Engl J Med*, 338, pp. 592-602
- Potrebić J. (2005). *Alkoholizam, iz prakse za praksu*. Beograd: Štampa
- Pejanović Franelić, I. (2017) *Alcohol as a public health issue in Croatia: Situation Analysis and challenges*. Copenhagen: World Health Organization
- Peleg-Oren N, Saint-Jean G, Cardenas A G, Tammara H, Pierre C. (2009) Drinking Alcohol before Age 13 and Negative Outcomes in Late Adolescence. *Alcoholism: Clinical and Experimental Research*; 33:1966-1972.
- Plant, M., Thornton, C., & Plant, M. (1999, June). The UK case for convergence. Paper presented at the 25th Annual Symposium of the Kettil Bruun Society for Social and Epidemiological Research on Alcohol, Montreal, Canada.
- Roberts, B. (2004). Drinking like a man: The paradox of excessive drinking for 17th-century Dutch youths. *Journal of Family History*, 29, 237-252.
- Rush, B. (1790) *An inquiry into the Effects of Spiritous Liquors in the Human Body*, Boston: Thomas and Andrews
- Sandmaier, M. (1980). Bacchantic maidens and temperance daughters. In M. Sandmaier, *The Invisible Alcoholics: Women and Alcohol Abuse in America* (pp. 24-57). New York: McGraw-Hill
- Seale, J. P., Seale, J. D., Alvarado, M., Vogel, R. L., & Terry, N. E. (2002). Prevalence of problem drinking in a Venezuelan Native American population. *Alcohol and Alcoholism*, 37, 198-204.
- Suggs, D. N. (2001). "These young chaps think they are just men, too": Redistributing masculinity in Kgatlang bars. *Social Science and Medicine*, 53, 241-250.
- Suggs, D. N. (1996). Mosadi Tshwene: The construction of gender and the consumption of alcohol in Botswana. *American Ethnologist*, 23, 597-610

- Torre R. (2006). Propadanje alkoholičara. Zagreb: HSKLA
- Trotter, T. (1813) De ebrietate, ejusque effectibus in corpus humanum, An essay, Medical, Philosophical and Chemical, in Drunkenness, and its effects in the Human Body. Boston: Bradford and Read
- Van de Velde S, Huijts T, Bracke P, Bambra C (2013) Macro-level gender equality and depression in men and women in Europe. *Sociology of Health & Illness*; 35:682-698
- Warner, J. (1997). The sanctuary of sobriety: The emergence of temperance as a feminine virtue in Tudor and Stuart England. *Addiction*, 92, 97-111.
- Willis, J. (2001). "Beer used to belong to older men": Drink and authority among the Nyakyusa of Tanzania. *Africa*, 71, 373-390
- Willis, J. (1999). Enkurma sikitoi: Commoditization, drink, and power among the Maasai. *International Journal of African Historical Studies*, 32, 339-357
- Wilsnack, W., Wilsnack, S., Obot, I. (2005). „Why Study Gender, Alcohol and Culture“, u: Obot, I., Room, R. (ur.) *Alcohol, Gender and Drinking Problems: perspectives from low and middle income countries*, Geneva: WHO, str. 1-25
- Wilsnack, R. W., Vogeltanz, N. D., Wilsnack, S. C., & Harris, T. R. (2000). Gender differences in alcohol consumption and adverse drinking consequences: cross-cultural patterns. *Addiction*, 95(2), 251–265.
- WHO (2014) Global status report on alcohol and health 2014. Dostupno na <https://www.who.int/publications/i/item/global-status-report-on-alcohol-and-health-2014> pristupljeno 24.6.2022.
- Young, A. M., Morales, M., McCabe, S. E., Boyd, C. J., & D'Arcy, H. (2005). Drinking like a guy: Frequent binge drinking among undergraduate women. *Substance Use & Misuse*, 40, 241–267
- Zoričić, Z. (2018). *Ovisnosti: prevencija, liječenje i oporavak*, Zagreb: Školska knjiga